

CROATICA ET SLAVICA IADERTINA, ZADAR, 2016

UDK 811.163.42'342.8:37

Stručni članak

Primljen: 26. 10. 2015.

Prihvaćen za tisak: 2. 12. 2016.

MAJA GLUŠAC

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet u Osijeku

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Lorenza Jägera 9, HR – 31000 Osijek

mglusac@ffos.hr

HRVATSKA PROZODIJA U NASTAVI

U radu se propituje obrada hrvatskoga naglasnog sustava u srednjoškolskome obrazovanju. Analiziranjem udžbenika hrvatskoga jezika i anketiranjem srednjoškolskih gimnazijskih profesora i profesora strukovnih škola dobiveni su podatci o načinu obrade naglasnoga sustava u različitim usmjerenjima, o problemima s obradom naglasnoga sustava te o zastupljenosti pojedinih sadržaja u nastavi s osobitim osvrtom na odmake od naglasne norme – koji nisu obvezan nastavni sadržaj. Razlike u pristupu naglasnomu sustavu s obzirom na srednjoškolsko usmjerenje potvrđuju se i anketiranjem bivših učenika gimnazija i strukovnih škola, kao i testovima znanja. Radom se potvrđuje i činjenica kako je zainteresiranost (i profesora i učenika) za učenje i usvajanje toga gradiva vrlo slaba što naposljetku potvrđuje i tvrdnju da standardni naglasak ne konotira prestiž, viši status i jezičnu kompetenciju.

KLJUČNE RIJEČI: *hrvatska prozodija, naglasna norma, odmaci od naglasne norme, poučavanje naglasnoga sustava*

1. UVOD

Naglasni sustav hrvatskoga jezika u srednjoškolskome obrazovanju obveznim je dijelom gimnazijskoga i strukovnoga nastavnog programa za prvi razred.¹ Razlike između gimnazijskoga i strukovnoga četverogodišnjeg programa nema, dok je strukovnim trogodišnjim programom izostavljeno razlikovanje segmentnih i suprasegmentnih obilježja. Obveznost se naglasnoga sustava kao nastavnoga sadržaja može opravdati vrijednosnim određenjem na više razina: "Prozodija riječi, ili skraćeno naglasak, akcent, podsvjesniji je dio jezičnoga znanja od drugih, a istodobno je izloženiji od izvanjskoga prepoznavanja. Jednom usvojena prozodija

¹ Obuhvaćene su sljedeće cjeline: Segmentna (odsječna) i suprasegmentna (nadodsječna) obilježja. Naglasak (akcent) i dužina (kvantiteta). Naglasni sustav hrvatskoga standardnog jezika. Naglašene i nenaglašene riječi. Enklitike i proklitike. Suprasegmentna (intonativna) obilježja na razini rečenice: rečenični naglasak, rečenična melodija, tempo, intenzitet, stanka (vrednote govorenoga jezika). Fonostilistika. Stilska obilježenost fonoloških jedinica. Impresivna i ekspresivna svojstva fonema, naglasaka i intonacije. Glavne osobitosti fonemskoga i naglasnoga sustava čakavskoga i kajkavskoga narječja u usporedbi s hrvatskim standardnim jezikom.

teže se mijenja nego drugi dijelovi gramatike. Te tri osobine – podsvjesnost, ukorijenjenost i prepoznatljivost čine da akcent postane opći pojam za idiomatsku govornu posebnost, za idiomatski identitet, pa se zato kaže da 'akcent' odaje i nacionalni (i regionalni i sociološki) identitet ljudi. Naglasak stoga nije samo razlikovna fonološka crta koja ima jezičnu vrijednost u sosirovskome smislu, nego je i biljeg, paralingvistički znak, prema kojemu se vrijednosno određujemo – pozitivno ili negativno u različitom stupnju, i to u zavisnosti od vrijednosnoga određenja zajednice koja se služi tim znakom" (Škarić i Lazić 2002: 7). Osim toga, u prilog obveznosti idu i pojedina istraživanja koja pokazuju da standardni naglasak konotira viši status i kompetenciju.² Međutim, dosadašnja zapažanja o hrvatskoj prozodiji kao nastavnom gradivu pokazuju da se akcentuacija doživljava kao "zaista težak nastavni problem" (Težak 1996: 266) pa se u skladu s tim i obveznost obrade hrvatskoga naglasnog sustava sve više zanemaruje. Radom se stoga želi ispitati kakvo je stvarno stanje s obradom hrvatske prozodije u srednjoškolskome obrazovanju.³

2. NAGLASNI SUSTAV U NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA

Doživljavanje hrvatske prozodije *zaista teškim nastavnim problemom* nije novija pojava (usp. Babić 1982), a potvrđuje se i rezultatima novijih ispitivanja: istraživanjem naglasaka pridjeva i anketiranjem dvadeset i dvoje pulskih gimnazijskih profesora B. Martinović i J. Pudić (2013: 153) zaključuju kako se "u nastavnoj [se] praksi sve manje obrađuje prozodija hrvatskoga jezika, što su posvjedočili i anketirani profesori, a svjedoči i nastavni program u kojemu nema prostora za paradigmatske smjene naglasaka." Još porazniju sliku o naglasnome sustavu u nastavi hrvatskoga jezika opisuje Đ. Blažeka (2003: 110): "U osnovnoj i srednjoškolskoj praksi obrada te nastavne jedinice izgleda tako da nastavnici šturo izlože naglasni sustav književnoga jezika s nekoliko minimalnih parova riječi u kojima bi učenici trebali čuti razliku. Učenici te razlike gotovo nikada ne uoče. Posebno one između uzlaznih i silaznih naglasaka. Ubrzo zaključče da s njihovim sluhom nešto nije u redu, da nisu nadareni za to i odustanu od svega, a i sami profesori brzo prijeđu preko tog gradiva." U prilog tomu ide i činjenica da je nastava hrvatskoga jezika "pretežito, barem ona srednjoškolska, ispunjena književnim sadržajima" (Barić i dr. 1999: 62).⁴

Tvrdnja da "vlada opće uvjerenje da je naš naglasni sustav neustaljen i zamršen" (Babić 1999: 63) odraz je slike poimanja naglasnoga sustava i kao nastavnoga gradiva u srednjim školama, a ujedno je i jedan od razloga *zaziranja* od toga nastavnoga gradiva. Složena naglasna tipologija, naglasne dvostrukosti i trostrukosti, razlike

² Usp. Bartsch (1985), Edwards (1985).

³ Činjenica je da se standardni naglasak ne usvaja iz eksplicitnoga poučavanja u školi, tako da bi trebalo ispitati i kako na nastavi nastavnici govore.

⁴ Spomenuti problem u svojem istraživanju ističe i J. Miletić (2014: 498): "Rezultati istraživanja upućuju na potrebu preispitivanja odnosa sadržaja pojedinih nastavnih područja u okviru nastavnoga predmeta Hrvatski jezik: *hrvatski jezik* 25%, *hrvatska i svjetska književnost* 65%, *jezično izražavanje* 10%, barem kad je riječ o zanimanjima iz područja ekonomije, trgovine i poslovne administracije."

⁵ Na temeljima Coseriuove koncepcije *govor – norma – jezik* J. Silić (1999: 238) navodi sljedeće stupnjeve apstrakcije: *govor (kako se govori) – uzus (kako se obično govori) – norma (kako se treba govoriti) – kodifikacija (kako se mora govoriti) – sustav (kako se može govoriti)*.

između govora, uzusa, norme, kodifikacije i jezika (kao sustava),⁵ neujednačenosti u jezičnim priručnicima te neslaganja među akcentolozima – sve navedeno ide u prilog tvrdnji da je naglasna norma hrvatskoga jezika "već dugo najproblematičnija norma hrvatskoga standardnog jezika" (Pranjeković 2001), a razlog je tomu, među ostalim, i činjenica da je naglasna norma *najkonzervativnija*: "Naime, normativci uglavnom inzistiraju na tzv. klasičnoj ili 'maretićevskoj' akcentuaciji, koja se ne zasniva na realnom stanju u pojedinim hrvatskim govorima (pogotovo urbanim), nego je zapravo strana većini govornika hrvatskoga standardnog jezika..." (Pranjeković 2001). Prihvatanjem činjenice da "nema niti će ikad u priopćavanju biti posve ustaljene, a kamoli idealne naglasne norme" (Vukušić i dr. 2007: 25) u suvremenoj se kroatistici pozornost istraživanja hrvatske prozodije vrlo često usmjerava pitanjima razilaženja uzusa i norme, a u vezi s tim otvara se i pitanje (ne)uspješnosti standardizacije: "Problem kodificirane ortoepske norme dobar je primjer napetosti između kodificiranoga standardnog varijeteta i jezične upotrebe" (Mićanović 2004: 122). Na tom je tragu i mišljenje da "hrvatsku standardnu akcentuaciju valja promatrati ne kao nešto što svi moraju obavezno usvojiti, nego kao ideal kojemu svi manje ili više teže pokušavajući govoriti standardom te mu se, po potrebi i po mogućnostima, više ili manje približavaju" (Kapović 2007: 70).

Ako je naglasni sustav hrvatskoga jezika *neustaljen* i uz to još i *zamršen*, nameće se pitanje na koji način tu građu pojednostaviti i prilagoditi učenicima srednjih škola. S druge pak strane, proširenost mišljenja da je naglasak našega jezika nesavladiv ne samo strancima nego i domaćim govornicima ako nisu novoštokavci, pa čak i njima, dokazuje se neutemeljenim s objašnjenjem da takve zablude proizlaze iz nepoznavanja biti problema, a temelj je svega u svjesnome znanju i osvješćivanju jezičnih kategorija: "Kako se uz to učenju naglasaka ne posvećuje potrebna pozornost niti se uči s potrebnom upornošću, pa se obično slabo nauči, ili, što je još češće, uopće se ne nauči, to se stvara predrasuda da se uopće ne može naučiti. A kao što rekoh, to nije točno. Može se naučiti jer svjesno ovladavanje naglaskom nije u jeziku nešto tako posebno da nema sličnosti ni s jednim drugim područjem" (Babić 1982: 227). Na kraju S. Babić (1982: 230) zaključuje: "...naš naglasak nije i ne smije biti bauk kao što neki misle da jest; čujemo ga i razlikujemo ga, samo je jedno što čujemo, a drugo je znanje o onome što čujemo; to se može naučiti, samo treba učiti. Bez učenja nema svjesnoga poznavanja našega jezika, kao ni drugih gramatičkih kategorija." Dakle, naglasni sustav kao obvezan nastavni sadržaj u srednjim školama, unatoč svojoj *neustaljenosti* i *zamršenosti*, ne bi trebao (i ne smije) biti dio gradiva koji se izostavlja ili samo površno obrađuje.

3. OPIS ISTRAŽIVANJA I METODOLOGIJE

Negativno predočena slika obrade hrvatskoga naglasnog sustava u nastavi, kao i činjenica da navedene tvrdnje ostaju znanstveno nepotkrijepljene, povodom su nastanka ovoga rada. Polazeći od dviju činjenica, od raskoraka između propisane naglasne norme i uzusa s jedne strane, te činjenice da se "naglasci uče uglavnom slušanjem živa govora u svojoj sredini, a manje čitanjem rječnika i gramatika" (Vukušić i dr. 2007: 18) s druge strane, radom se utvrđuju problemi s obradom naglasnoga sustava u srednjoškolskome obrazovanju s osobitim osvrtom

na odmake od naglasne norme. Cilj je rada propitati metodološke pristupe u obradi naglasnoga sustava u udžbenicima za hrvatski jezik, kao i metodičke postupke u poučavanju hrvatskoga naglasnog sustava u dvama srednjoškolskim usmjerenjima (u gimnazijama i strukovnim školama) te usustaviti stavove srednjoškolskih profesora i učenika o tome koliko je naglasni sustav zaista težak nastavni problem. Istraživanje je podijeljeno u nekoliko dijelova. Kako bi se ispitalo stvarno stanje s obradom naglasnoga sustava u nastavi hrvatskoga jezika u srednjim školama, najprije su analizirani udžbenici hrvatskoga jezika i pripadajući im radni materijali: *Fon-Fon 1* D. Dujmović Markusi i T. Pavić-Pezer za gimnazije (dalje: U1, RB1), *Hrvatski jezik 1* M. Čubrić i M. Kurtak za četverogodišnje strukovne škole (dalje: U2, RB2) i *Hrvatski jezik 1* S. Zrinjan za trogodišnje strukovne škole (dalje: U3, RB3). Zatim su provedene dvije ankete: u prvoj su anketi sudjelovali srednjoškolski profesori (ukupno N = 115)⁶, od čega je 64 gimnazijska profesora (skupina P1) i 51 profesor u strukovnim školama (skupina P2), s prosječnim radnim stažem od 10,4 godine. U drugoj su anketi ispitani stavovi učenika o učenju hrvatske prozodije (N = 65): na inicijalnome satu anketirani su studenti prve godine preddiplomskoga studija kroatistike osječkoga Filozofskoga fakulteta, koji se s naglasnim sustavom hrvatskoga jezika na višoj obrazovnoj razini sustavno upoznaju na kolegiju Hrvatska fonetika i fonologija. U anketi je sudjelovalo ukupno 65 studenata, od čega je 40 bivših gimnazijalaca (skupina S1) i 25 bivših učenika strukovnih škola (skupina S2). U posljednjem su dijelu istraživanja anketirani studenti ispunjavali dodatni test s deset zadataka o poznavanju naglasnoga sustava, a taj je test ispunjavala i kontrolna skupina (K) koju čine studenti prve godine studija Hrvatskoga jezika i književnosti, ukupno njih 35, koji su odslušali kolegij Hrvatska fonetika i fonologija i položili kolokvij o hrvatskome naglasnom sustavu.

U istraživanju se pošlo od nekoliko pretpostavaka: budući da je riječ o obveznome nastavnom sadržaju propisanom nastavnim planovima i programima za sva usmjerenja, pretpostavlja se da će njegova zastupljenost biti stopostotna u nastavi obaju smjerova (i u gimnazijama i u strukovnim školama), s tim da će gimnazijski profesori obradi naglasnoga sustava posvećivati više pozornosti nego profesori strukovnih škola (u smislu broja nastavnih sati, raznolikosti metodičkih pristupa, provjeravanju usvojenosti gradiva i sl.). U skladu s tim, očekuje se da će i gimnazijski udžbenici i radne bilježnice sadržavati više naglasne teorije i veći broj primjera. Kao rezultat toga pretpostavlja se da će bivši gimnazijalci imati bolje rezultate u poznavanju naglasnoga sustava od bivših učenika strukovnih škola, ali će obje skupine imati lošije rezultate u odnosu na kontrolnu skupinu. S obzirom na složenost građe, neujednačenost opisa u literaturi i razlike između uporabe i norme osnovna je pretpostavka da će hrvatski naglasni sustav stvarati poteškoće što će naposljetku biti i odraz slabe zainteresiranosti za to nastavno gradivo, ali i zanemarivanje sadržaja koji nisu propisani nastavnim planovima i programima, a nisu obrađeni ni u srednjoškolskim udžbenicima (odmaki od naglasne norme).

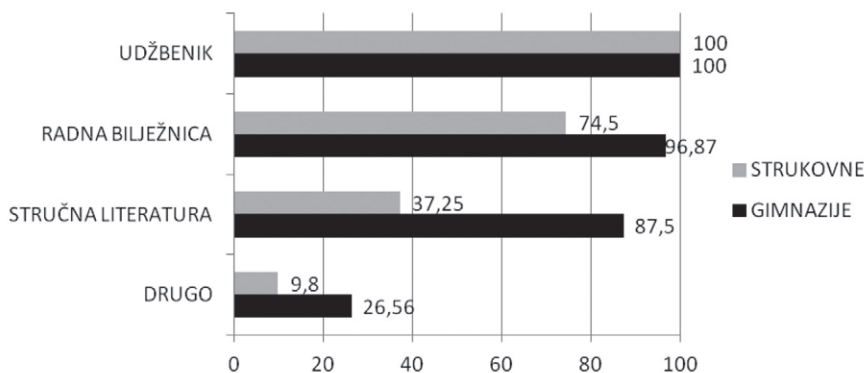
⁶ Anketu su u mrežnoj inačici ispunjavali članovi Društva hrvatskoga jezika.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

4. 1. NAČIN OBRADE NAGLASNOGA SUSTAVA: ZASTUPLJENOST U NASTAVI I UPORABA NASTAVNIH POMAGALA

Zastupljenost naglasnoga sustava stopostotna je u gimnazijskome obrazovanju, dok je u strukovnome nešto manja (96,07% prema anketiranju profesora; ali stopostotna prema anketiranju studenata). Profesori strukovnih škola koji ne obrađuju naglasni sustav kao razlog navode nedovoljan broj nastavnih sati (u trogodišnjim strukovnim školama), ali i, sasvim neopravdano, nezainteresiranost učenika i složenost sadržaja. Takvi razlozi ni u kom slučaju ne smiju biti isprika za izostavljanje toga dijela obveznoga gradiva koje je propisano nastavnim planom i programom za sva usmjerenja.

Očekivano, više se nastavnih sati naglascima posvećuje u gimnazijskome programu (6,2 sata), dok je u strukovnome prosjek 3,8 sati.

Slika 1. *Uporaba priručnika u nastavi*

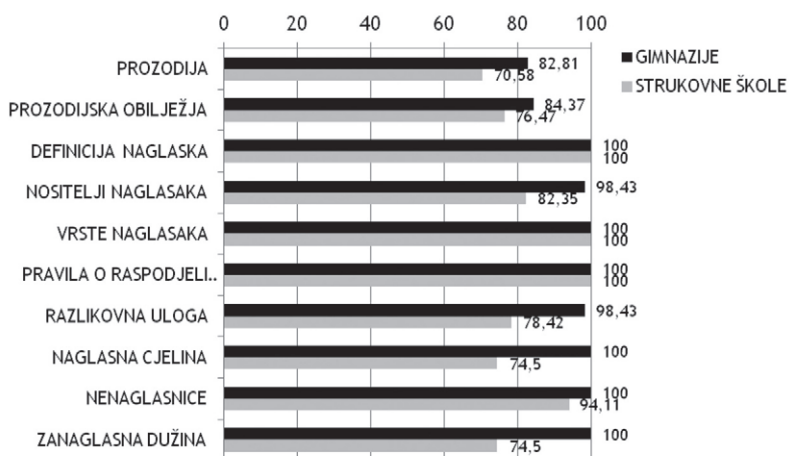
Istraživanje je pokazalo da je udžbenik hrvatskoga jezika neizostavan priručnik u nastavi (100%), a u vrlo se velikom postotku gimnazijski profesori služe i radnim bilježnicama (96,87%), a stručnom literaturom nešto manje (87,5%): pri tome se uglavnom misli na gramatike i rječnike, ali ne i na znanstvene radove. Manji postotak gimnazijskih profesora (26,56%) u svojoj nastavi primjenjuje i druga pomagala kao što su zvučne čitanke i drugi auditivni zapisi, nastavni listići, internet, pa čak i pravopis. Najčešće se primjenjuju udžbenik, radna bilježnica i stručna literatura (64,06%), 15,63% rabi samo udžbenik i radnu bilježnicu, a ostale kombinacije podjednako (u prosjeku 6,77%). Svi anketirani profesori strukovnih škola također u nastavi rabe udžbenik hrvatskoga jezika, ali u odnosu na gimnazijske profesore mnogo manje rade s radnim bilježnicama (74,5%), a samo ih se 37,25% služi i stručnom literaturom. Vrlo mali postotak (9,8%) nastavu obogaćuje drugim sadržajima i pomagalima: nastavnim listićima i plakatima s naglascima. U nastavi strukovnih škola najčešća je kombinacija udžbenika i radne bilježnice (47,05%), nešto se manje uz udžbenik i radnu bilježnicu primjenjuje i stručna literatura

(37,25%), a ostale kombinacije podjednako (samo udžbenik: 7,85%; udžbenik i druga pomagala: 7,85%).

Analiza udžbenika potvrdila je polazne pretpostavke o tome da će se u gimnazijskome udžbeniku više pozornosti posvetiti naglasnomu sustavu u odnosu na udžbenik za četverogodišnje strukovne škole, a još izraženije u odnosu na udžbenik za trogodišnje strukovne škole. Najbolje se to vidi u odnosu zastupljenosti toga gradiva: u U1 naglasni je sustav obrađen na 21 stranici što ukupno čini 17,07% udžbenika; u U2 naglasni je sustav obrađen na 8 stranica što ukupno čini 8,98% udžbenika; u U3 naglasni je sustav obrađen na 7 stranica što čini samo 6,54% udžbenika. Još su izraženije razlike u broju primjera koji su u udžbenicima označeni naglascima: U1 ukupno donosi 147 označenih primjera, u U2 nalaze se 53 označena primjera, dok je u U3 samo 31 označeni primjer. Najvećim se nedostatkom smatra izostanak obrade zanaglasne dužine u udžbeniku U3. Ukupno gledajući, srednjoškolski profesori obradu naglasnoga sustava u udžbenicima ocjenjuju prosječnom ocjenom 3,5. Pojedinačno gledajući, gimnazijski su profesori zadovoljniji obradom naglasnoga sustava: 4,1 prosječna je ocjena i gimnazijskoga udžbenika (U1) i radne bilježnice (RB1). Profesori strukovnih škola udžbenike hrvatskoga jezika ocjenjuju znatno nižom ocjenom (2,8), a radnu bilježnicu ocjenom 2,2. Kao nedostatak u udžbeniku za gimnazije većina anketiranih profesora izdvaja sadržaj (nedostatan broj primjera s označenim naglascima, nedovoljno objašnjena zanaglasna dužina, izostanak objašnjenja odstupanja od naglasnih pravila, nepostojanje materijala sa zvučnim zapisima), ali i metodičnost (neujednačenost nazivlja, monoton i nesistematičan način obrade, ponavljanje primjera, nesustavnost). Nedostacima se u udžbeniku za strukovne škole također smatraju nedovoljan broj primjera, previše teorije s definicijama koje učenici ne mogu shvatiti te nedovoljno objašnjene definicije. U radnoj bilježnici za gimnazije nedostatkom se također smatra nedovoljan broj zadataka, jednoličnost pitanja i zadataka, kao i izostanak zadataka kreativnoga tipa. Pojedini profesori pak smatraju da su zastupljeni i zadatci koji svojom težinom nisu primjereni srednjoškolskoj razini. Profesori strukovnih škola još su nezadovoljniji radnom bilježnicom u kojoj se također nalazi premalo zadataka, a ističu još zastupljenost jednoličnih, ali i preteških zadataka, kao i nejasno oblikovanih pitanja. Međutim, analiza radnih bilježnica pokazala je da nejasno oblikovanih pitanja nema, ali je broj zadataka i primjera neprimjeren, primjerice deset je zadataka u radnoj bilježnici za četverogodišnje strukovne škole, a dvanaest za trogodišnje – oni su pak svojom težinom sasvim primjereni razini obrazovanja. Tim više što su osnovne definicije i pravila o naglašavanju navedeni na početku, ispred samih zadataka. Problem, čini se, nastaje u sposobnosti samoga profesora koji treba učenike najprije motivirati za učenje naglasaka (a ponekad ni oni sami nisu motivirani za obradu toga nastavnog sadržaja), a onda i uspješnosti poučavanja razlikovanja naglasaka te na kraju učenikova usvajanja i razumijevanja toga gradiva.

4. 2. HRVATSKA PROZODIJA KAO NASTAVNI SADRŽAJ

U poučavanju naglasnoga sustava (prema Babiću) treba krenuti s učenjem naglasne teorije, počevši od općih naglasnih pravila o raspodjeli naglasaka, a zatim učenjem naglasnih tipova i uočavanja razlika minimalnim naglasnim oprjekama.

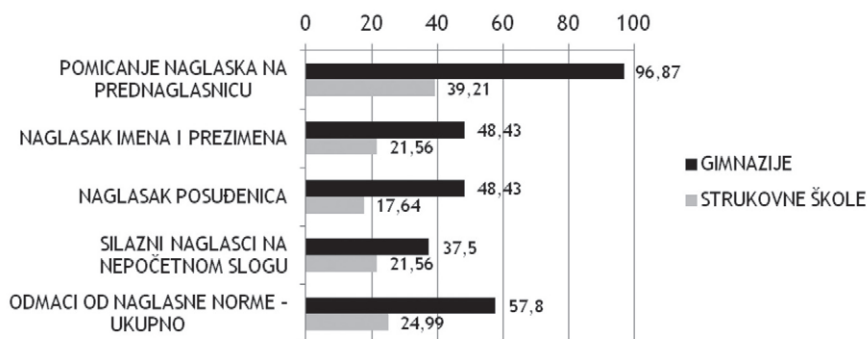

Slika 2. Zastupljenost nastavnih sadržaja u nastavi hrvatskoga jezika

Anketa je pokazala da srednjoškolski profesori u poučavanju naglasaka kreću upravo od teorije te se, očekivano, u gimnazijama naglasni sustav mnogo detaljnije obrađuje. Naime, definicija naglasaka, vrste naglasaka, pravila o raspodjeli naglasaka, zanaglasna dužina, nenaglasnice i naglasna cjelina neizostavni su sadržaji u gimnazijama – obrađuju ih svi anketirani profesori. Gotovo svi gimnazijski profesori svojim učenicima objašnjavaju i razlikovnu ulogu naglasaka i zanaglasne dužine te nositelje naglasaka u slogu (98,43%). Međutim, u strukovnim školama, stopostotnu zastupljenost u nastavi potvrđuju samo definicija i vrste naglasaka te pravila o raspodjeli naglasaka, dok 94,11% objašnjava i nenaglašene riječi, a ostali su sadržaji u nastavi manje zastupljeni. Uzme li se u obzir činjenica da su navedeni sadržaji obrađeni u promatranim udžbenicima, postavlja se pitanje zašto pak izostaje njihova obrada na nastavi. Osim toga, uočen je i problem izostanka pojedinih sadržaja u udžbenicima: naime, iako se *Nastavnim planom i programom za trogodišnje strukovne škole* propisuje obrada "glavnih značajki prozodijskoga sustava" hrvatskoga standardnog jezika i hrvatskih narječja, u udžbeniku U3 uopće se ne opisuje zanaglasna dužina, kao ni razlikovna uloga naglasaka i zanaglasne dužine – što je pak ozbiljan propust.

Osobito je zanimljiva zastupljenost nastavnih sadržaja koji se odnose na odmake od naglasne norme – preduvjet za obradu tih sadržaja svakako je usvajanje naglasne teorije, određivanje naglašenoga sloga i razlikovanje naglasaka. Budući da odmaci od naglasne norme nisu obvezan, odnosno eksplicitno iskazan sadržaj u *Nastavnom planu i programu*, pa sukladno tomu nisu obrađeni ni u udžbenicima, zanimljivo je vidjeti u kojoj se mjeri na nastavi obrađuje ta problematika jer se razlike između norme i uporabe u jezikoslovnoj literaturi uglavnom opisuju u znanstvenim radovima. Međutim, manji postotak anketiranih profesora (samo 29,56%) svoje znanje o naglasnome sustavu redovito nadograđuje čitanjem recentnih znanstvenih radova, 53,04% to čini ponekad, a 17,39% uopće ne čita znanstvene radove o naglasnome sustavu.

Očekivano, mnogo više pozornosti odmacima od naglasne norme posvećuju gimnazijski profesori. Ipak, obrađuje ih samo nešto više od polovice anketiranih gimnazijskih profesora (57,8%) te svaki četvrti profesor strukovnih škola (ukupno 24,99%).

Slika 3. Zastupljenost obrade odmaca od naglasne norme

Iako se pomicanje naglasaka na prednaglasnicu u udžbenicima navodi kao pravilo, taj nastavni sadržaj ovdje prikazujemo zajedno s ostalim odmacima od naglasne norme. Pravilo o pomicanju naglasaka na prednaglasnicu na nastavi obrađuje 96,87% gimnazijskih profesora, a zastupljeno je i u udžbeniku (U1: 66–67), u kojemu se samo navodi da silazni naglasak može prijeći na prednaglasnicu, ali izostaju podrobnija objašnjenja. Pomicanje naglasaka na prednaglasnicu obrađuje samo 39,21% profesora strukovnih škola, a u udžbeniku za četverogodišnje strukovne škole (U2: 22) također se spominje da naglasak može prijeći na prednaglasnicu, ali uz objašnjenje da riječ *ne* uvijek postaje naglašena ispred glagola s početnim silaznim naglascima. Međutim, uzme li se u obzir postotak profesora koji (ne) čitaju znanstvene radove, upitno je hoće li svaki profesor znati učenicima objasniti zašto primjerice u izrazu *u grad* pomicanje naglasaka na prednaglasnicu može izostati, a u izrazu *ne znam* naglasak prelazi na prednaglasnicu. Osim spomenutoga prijenosa naglasaka s *ne* na glagol, naglasak se prenosi i na prijedlog s enklitičkoga oblika zamjenice i instrumentalnoga oblika *mnom*, a novija sociofonetska istraživanja objašnjavaju poželjnost (ne)prebacivanja naglasaka na prednaglasnicu u pojedinim slučajevima.⁷

S tim u vezi otvara se i pitanje silaznoga naglasaka nepočetnoga sloga.⁸ Mnogo manje profesora objašnjava naglasak posuđenica (48,43% gimnazijskih profesora

⁷ G. Varošaneć-Škarić (2003.) s obzirom na dob ispitanika navodi da su u uporabi osobito mlađih ispitanika, mahom studenata, ipak poželjniji oblici s neprelaženjem naglasaka na prednaglasnicu. Dosadašnja istraživanja (ne)prenošenja naglasaka na prednaglasnicu sažima B. Martinović (2014: 100–102) koja navodi slučajeve *uobičajenoga*, ali i *rijetkoga* prenošenja naglasaka na prednaglasnicu, kao one u kojima se naglasak ne prenosi.

⁸ "S obzirom na silazni ton nepočetnih slogova riječi područje Republike Hrvatske dijeli se u literaturi na tri velike zone: mediteranska (u velikoj se mjeri provodi novoštokavsko prenošenje naglasaka

i 17,64% profesora strukovnih škola). Naglasak posuđenica opisuje se samo u gimnazijskome udžbeniku (U1: 64): "Kada riječi stranoga podrijetla ulaze u neki jezik, one se prilagođavaju naglasnom sustavu jezika u koji ulaze. Zna li kako glasi pravilan izgovor riječi *asistent*, *kompozitor*, *koncert*, *dirigent*? Navedene se riječi naglašavaju u skladu s pravogovornom (ortoepskom) normom: *asistent*, *kompòzitòr*⁹, *kòncert*, *dirigent*. Neki su od vas vjerojatno pogriješili u izgovoru jer su riječi naglasili drukčije: *asistènt*, *kompozìtor*, *koncèrt*, *dirigènt*. Pogrešan izgovor možete izbjeći ako imate na umu da u hrvatskome jeziku zadnji slog ne može biti naglašen." Budući da je silazni ton nepočetnoga sloga i dalje živa tema među fonetičarima i akcentolozima, u navedenome objašnjenju sporne mogu biti sintagme *pogriješili ste u izgovoru* i *pogrešan izgovor*. Osim toga, do nesklada s udžbeničkim objašnjenjem dolazi i u pojedinim priručnicima koje anketirani profesori uzimaju u obzir, a u kojima se dopušta silazno naglašavanje nepočetnoga sloga; primjerice u *Hrvatskoj gramatici* (Barić i dr. 1997: 70) navode se primjeri složenica, posuđenica, stranih imena, genitiva množine riječi s nepostojanim *a* i s uzlaznim naglascima u ostalim padežima te kratica koje se izgovaraju nazivima početnih slova uz napomenu da riječi s takvom raspodjelom naglasaka "često su i običnije nego riječi s naglasnim svojstvima koja su u skladu sa sustavnom naglasnom normom". I u *Hrvatskom se enciklopedijskom rječniku* "dopuštaju odstupanja u nekim tipovima ponajprije posuđenih riječi u kojima su nepridržavanja tih pravila i ograničenja u govornoj praksi osobito česta" (HER, I: XV) te se primjeri u kojima bi prebacivanje naglasaka za slog naprijed ili metatoniranje bili rijetki i/ili neobični kao natuknice donose sa silaznim naglascima (npr. *rokòkò*). Međutim, primjeri kao što je *asistènt* ipak se u tom rječniku smatraju obilježjima razgovornoga stila i "ležernijih tipova komunikacije". Iako je činjenica da posuđenice u govoru često imaju drugačiji naglasak od domaćih riječi, prateći znanstvenu literaturu, profesori će učenicima moći objasniti da pojedina sociofonetska istraživanja pokazuju da prozodijski trag jezika iz kojega dolaze takvim riječima označuje i status u hrvatskome jeziku, status posuđenice (usp. Škarić 2006).

Naglasak osobnih imena i prezimena¹⁰ nije zastupljen ni u jednom promatranom udžbeniku, ali ga na nastavi ipak obrađuje 48,43% gimnazijskih profesora te 21,56% profesora strukovnih škola. Problemi pak mogu nastati ako profesori inzistiraju na pravilu da nepočetni slog može biti naglašen samo uzlazno, što se bez iznimaka navodi i u udžbenicima. Tu se otvara pitanje treba li učenica koja se zove primjerice *Antònija Tomàsović* svoje ime i prezime smatrati *nepravilno* naglašenima i hoće li profesor znati objasniti da se imena i prezimena ne izgovaraju uvijek onako kako ih izgovaraju njihovi nositelji, nego da se vrlo često naglasno prilagođavaju.

Dakle, iako je pohvalno što se na nastavi obrađuju i sadržaji koji nisu ni obvezni ni zastupljeni u udžbenicima, ipak treba istaknuti i potrebu redovitoga praćenja znanstvene literature i novih znanstvenih spoznaja o hrvatskoj prozodiji.

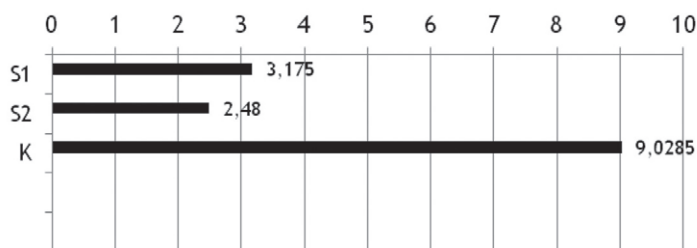
koje vodi i do, smatra se, "hiperštokavizama", no budući da je riječ o posuđenicama, s rezervom uzimamo pojam hiperštokavizma), kontinentalna zapadna (ne opire se silaznom naglasku na nepravnom slogu) i kontinentalna istočna (prijelazna između štokavštine zapadnog dijela i dosada kodificirane "standardnojezične štokavštine")." (Martinović 2014: 46).

⁹ U riječi *kompozitor* izostala je zanaglasna dužina – *kompòžitor/òr*.

¹⁰ Kako onomastička građa može pomoći u ovladavanju naglasnim sustavom vidi u: Kekez 2011: 66.

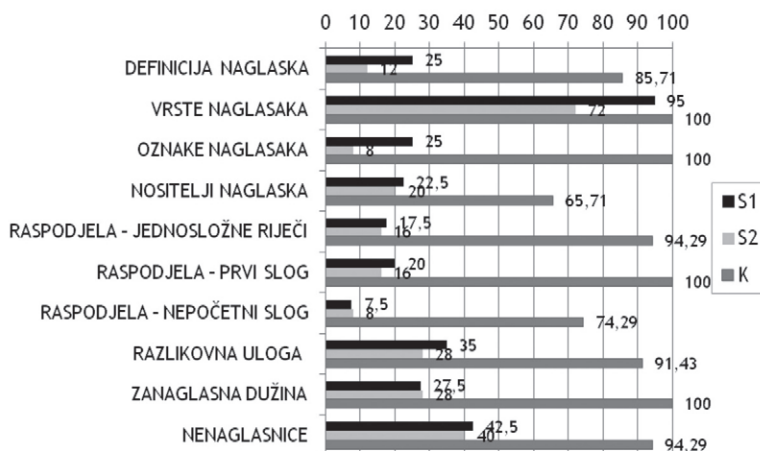
4. 3. POZNAVANJE NAGLASNOGA SUSTAVA

Istraživanje poznavanja hrvatskoga naglasnog sustava, kao i stav učenika prema tom nastavnom gradivu, pokazuju zabrinjavajuće rezultate. Ukupno gledajući, srednjoškolski profesori znanje svojih učenika o naglasnome sustavu ocjenjuju prosječnom ocjenom 2,8: gimnazijski profesori daju im prosječnu ocjenu 3,1, dok profesori strukovnih škola znanje svojih učenika ocjenjuju s 2,5. Zanimljiv je podatak da bivši gimnazijalci u odnosu na profesore svoje znanje procjenjuju lošijim (2,6), dok je procjena kod bivših učenika strukovnih škola jednaka (2,5). Uzme li se u obzir da je naglasni sustav obvezni nastavni sadržaj, čije se poznavanje i usvojenost u srednjoškolskoj nastavi provjerava usmeno i/ili pismeno (100% gimnazijskih, a 88,23% profesora strukovnih škola provjerava znanje svojih učenika), te činjenica da su jezični sadržaji sastavnim dijelom ispita iz hrvatskoga jezika na državnoj maturi, istraživanje poznavanja osnovnih pojmova hrvatskoga naglasnog sustava, ukupno gledajući, potvrđuje vrlo slabe rezultate. Na inicijalnome satu kolegija Hrvatska fonetika i fonologija test znanja ispunjavalo je ukupno 65 studenata, od čega je 40 bivših gimnazijalaca (skupina S1) i 25 bivših učenika strukovnih škola (skupina S2), a kontrolnu skupinu (K) činili su studenti prve godine studija Hrvatskoga jezika i književnosti, ukupno njih 35, koji su položili kolokvij o hrvatskome naglasnom sustavu. Testom se provjeravalo znanje o osnovnim pojmovima hrvatske prozodije (definicija naglasaka, zanaglasne dužine i nenaglasnica, vrste i oznake naglasaka te pravila o raspodjeli naglasaka). U obzir je dakle uzeta samo naglasna teorija jer se pretpostavilo da prepoznavanje i obilježavanje naglasaka zahtijeva višu razinu znanja.

Slika 4: *Prosjeck ostvarenih bodova po skupinama*

U odnosu na polaznu pretpostavku rezultati testa potvrdili su da će obje skupine imati značajno slabije rezultate u odnosu na kontrolnu skupinu. Usporede li se pak rezultati tih dviju skupina (S1 i S2), također se potvrđuje da bivši gimnazijalci bolje poznaju naglasni sustav od bivših učenika strukovnih škola – iako ne postoji statistički značajna razlika između tih dviju skupina. Nadalje, rezultati uspješnosti riješenosti svakoga pitanja pokazuju da je najveći postotak ispitanika točno odgovorio na pitanje u kojemu je trebalo nabrojiti sve naglaske (S1: 95%; S2: 72%), dok je poznavanje samih oznaka naglasaka (S1: 25%; S2: 8%), kao i ostalih pojmova, predstavljalo veći problem.

Slika 5. Usporedni prikaz rezultata uspješnosti za svako pitanje

Tablica 1. Deskriptivni parametri rezultata po skupinama¹¹

	N	M	SD	min	MAX	Mo
S1	40	3,1750	2,3738	0	9	1
S2	25	2,4800	2,5185	0	8	1
K	35	9,0285	1,1242	6	10	10

Tablica 2. Rezultati t-testa

M (S1)	M (S2)	SD (S1)	SD (S2)	t	df
3,175	2,48	2,3738	2,5185	1,1218	63
M (S1)	M (K)	SD (S1)	SD (K)	t	df
3,1750	9,0285	2,3738	1,1242	13,3305	73
M (S2)	M (K)	SD (S2)	SD (K)	t	df
2,4800	9,0285	2,5185	1,1242	13,6313	58

Dakle, kvalitetnija obrada naglasnoga sustava u gimnazijama (u smislu većega broja nastavnih sati, raznovrsnijih nastavnih pomagala i bolje obrade u udžbeniku i radnoj bilježnici) nije puno pridonijela rezultatima testa. Međutim, vratimo li se početnoj usporedbi rezultata svih triju skupina, te u obzir uzmemo i obradu neobveznih nastavnih sadržaja (tj. odmaka od naglasne norme) i usporedimo rezultate testa (točnije, rezultate odgovora na pitanje o naglasku nepočetnoga sloga:

¹¹ N – broj učenika; M – prosjek ostvarenih bodova; SD – standardna devijacija; min – minimalan broj ostvarenih bodova; MAX – maksimalan broj ostvarenih bodova; Mo – najčešći broj ostvarenih bodova.

S1: 7,5%; S2: 8%), postavlja se pitanje je li zastupljenost odmaka od naglasne norme u nastavi opravdana, ne bi li taj dio gradiva trebao biti zastupljen samo kao motivacija za daljnja, samostalna istraživanja te treba li više vremena utrošiti na vježbanje prepoznavanja naglasaka i njihove reprodukcije. U prilog tomu idu i rezultati ankete prema kojima anketirani studenti za svoje (ne)poznavanje naglasnoga sustava u velikoj mjeri krive profesora, odnosno činjenicu da nisu dovoljno vježbali naglaske (45,31%), 39,06% krivi i sebe i profesora, a 26,56% smatra sebe odgovornim, odnosno da se nisu dovoljno trudili.

4. 4. ODNOS PROFESORA I UČENIKA PREMA NAGLASNOM SUSTAVU

Motiviranosti za učenje naglasnoga sustava, odnosno za postizanjem boljih ocjena nije pripomogla ni činjenica da se taj dio nastavnoga gradiva u gimnazijama provjeravao (pismeno i rjeđe usmeno – 100 % profesora); dok je u strukovnim školama postotak nešto manji, 88,23% profesora provjeravalo je znanje svojih učenika. Motivacija za učenje jedna je od ključnih pretpostavki uspješnoga učenja, no procjene profesora o zainteresiranosti učenika za učenje naglasnoga sustava odaju slabe rezultate: u rasponu ocjena od 1 (izrazito slabo zainteresirani) do 5 (vrlo zainteresirani) prosječna ocjena zainteresiranosti gimnazijskih učenika iznosi 2,5, a prosječna ocjena zainteresiranosti učenika strukovnih škola samo 1,4. Još su porazniji rezultati procjene vlastite zainteresiranosti učenika: bivši gimnazijalci svoju zainteresiranost za učenje naglasnoga sustava ocjenjuju prosječnom ocjenom 1,9, dok je prosječna ocjena bivših učenika strukovnih škola 1,3. Većoj motivaciji za usvajanje naglasnoga sustava nije pomogla ni činjenica da bi se taj dio gradiva trebao učiti i pri pripremi za državnu maturu.

Iako pojedina istraživanja povezanosti poslovnoga uspjeha, društvenoga prestiža i standardnojezične sposobnosti (usp. Granić 2010; Mićanović 2004) pokazuju kako učenje standarda omogućuje uspon na društvenoj ljestvici, tj. da standard reducira teret socijalne identifikacije i pruža poslovne, društvene i kulturne mogućnosti te da su norme standardnoga varijeteta norme obrazovane elite koje uživaju prestiž, kao i to da standardni naglasak konotira viši status i kompetenciju,¹² hrvatska je stvarnost daleko od takvih shvaćanja.¹³ Naime, poznato je da "hrvatski klasični izgovorni standard nema funkciju prestiža" (Škarić 2007: 86) te da je "rijetka [je] mobilnost u smjeru ortoepske norme – da bi pokazali društveni status i kulturu govorenja – mobilnost ide prema izgovornoj varijanti prestižnog urbanog idioma koja time i sama postaje prestižna izgovorna varijanta" (Granić 2010: 11). I rezultati ankete potvrđuju navedeno: čak 89,23% svih anketiranih studenata smatra da im pravilan govor i izgovor neće pomoći pri zaposlenju, napredovanju u karijeri ili osiguravanju visokoga društvenog položaja, a tako velik postotak u skladu je sa slabim rezultatima dobivenim istraživanjem poznavanja naglasnoga sustava i zainteresiranosti za to nastavno gradivo. Međutim, 98,46% anketiranih ipak bi promijenilo svoj izgovor (ili barem bi to pokušali) kada bi to bio uvjet za poslovni uspjeh.

¹² Usp. Bartsch (1985), Edwards (1985). Više o tome vidi u: Mićanović (2004).

¹³ O tome R. Katičić (1971: 60) napominje: "Kad bi dobro vladanje književnim jezikom bilo preduvjet za napredovanje u zvanju i stjecanju uglednijih položaja, stanje bi odmah bilo sasvim drugačije."

5. ZAKLJUČAK

U odnosu na polazne pretpostavke istraživanje je potvrdilo da doživljavanje hrvatske prozodije kao nastavnoga *problema* ipak nije rezultiralo zanemarivanjem toga dijela nastavnoga gradiva u srednjoškolskoj nastavi. Obveznost obrade hrvatske prozodije kao nastavnoga gradiva propisanoga nastavnim planovima i programima samo pojedini profesori zanemaruju te sasvim neopravdano izbjegavaju njegovu obradu pod isprikom kako je taj dio gradiva nesavladiv. Iako je riječ o vrlo malom postotku (profesora strukovnih škola – 3,93%), ipak smatramo da je to nedopustivo. Nadalje, istraživanje je potvrdilo i pretpostavku da će gimnazijski profesori obradi naglasnoga sustava posvećivati više pozornosti nego profesori strukovnih škola. Uzme li se u obzir i radni staž profesora proveden u nastavi, koji u prosjeku iznosi 10,4 godina, te usporede li se pojedinačni rezultati, može se zaključiti kako radni staž i iskustvo u nastavi uvelike pridonose i kvaliteti obrade naglasnoga sustava: većina profesora s više godina radnoga staža tom dijelu gradiva posvećuje više nastavnih sati (do najviše 15), primjenjuje raznovrsnije nastavne metode, služi se raznovrsnijom literaturom te obrađuje i sadržaje koji nisu obvezni i propisani *Nastavnim planom i programom*, a nisu ni zastupljeni u udžbenicima – dakle odmake od naglasne norme. I analiza udžbenika u skladu je s očekivanim: gimnazijski udžbenici i radne bilježnice sadrže više naglasne teorije i veći broj primjera – iako se potvrđuju i tvrdnje koje bi trebalo preoblikovati (npr. *pogriješili ste u izgovoru* posuđenica). Pojedine metodološke propuste oblikovanja udžbenika i radnih bilježnica potvrđuju i sami profesori svojim komentarima, dok se najvećim propustom smatra izostanak opisa pojedinih sadržaja u U3. Nadalje, statistička je analiza rezultata ispita iz poznavanja hrvatske prozodije potvrdila pretpostavke da će bivši gimnazijalci imati bolje rezultate od bivših učenika strukovnih škola, ali obje skupine ipak pokazuju slabu zainteresiranost za to nastavno gradivo. Međutim, ako se krene postupno, usvajanjem teorije i naglasnih pravila o raspodjeli naglasaka te uočavanjem razlika minimalnim naglasnim oprekama, taj nastavni *problem* nesavladiv zasigurno nije i ne smije biti. U postizanju cilja njegova uspješnoga savladavanja veliku ulogu ima motivacija za učenjem, kako profesorova tako i učenikova, a bitnu ulogu u motivaciji može imati aktualizacija sadržaja, osobito onih koji se odnose na odmake od naglasne norme, a s tim u vezi i naglašavanje osobnoga imena i prezimena, kao i sveprisutnih posuđenica. U tom dijelu nastave i učenja standardnojezičnih naglasaka uvelike može pomoći i usporedba s učenikovom imanentnom gramatikom.¹⁴ Ostaje pak poražavajuća činjenica da su ocjene prosječne zainteresiranosti za to gradivo vrlo slabe – što pak potvrđuje tvrdnju o tome da hrvatski standardni naglasak ne konotira prestiž, viši status i (jezičnu) kompetenciju.¹⁵

¹⁴ "(...) jezične se kategorije najlakše usvajaju komparacijom između dva srodna jezična sustava, a jasno je da je svaki mjesni govor mnogo bliži književnom jeziku nego bilo koji germanski ili romanski jezik." (Blažeka 2003: 109). Usp. Pranjković 2001.

¹⁵ U vezi s tim K. Mićanović (2004: 123–124) zaključuje: "uspješnost kodifikacije mjerljiva je jedino stupnjem njezine prihvaćenosti. Ako većina unutar jezične zajednice ne govori, ne prihvaća i ne želi učiti kodificiranu prozodiju, onda takvu kodifikaciju treba mijenjati: naime, proturječnost između kodifikacije i *realne norme* (Jedlička 1978) razrješava se ipak promjenom kodifikacije."

IZVORI

- Čubrić, Marina – Kurtak, Marica. 2013. *Hrvatski jezik 1*. Zagreb: Školska knjiga.
- Dujmović Markusi, Dragica – Pavić-Pezer, Terezija. 2014. *Fon-fon 1*. Zagreb: Profil.
- Zrinjan, Snježana. 2009. *Hrvatski jezik 1*. Zagreb: Školska knjiga.

LITERATURA

- Anić, Vladimir – Brozović Rončević, Dunja – Goldstein, Ivo – Goldstein, Slavko – Jojić, Ljiljana – Matasović, Ranko – Pranjković, Ivo. 2004. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber, Jutarnji list.
- Babić, Stjepan. 1982. "Učenje književnojezičnog naglaska". *Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika* 7, 4: 225–230.
- Babić, Stjepan. 1999. "O pridjevnim naglascima u hrvatskome književnom jeziku", *Jezik* 47, 2: 63–69.
- Barić, Eugenija – Lončarić, Mijo – Malić, Dragica – Pavešić, Slavko – Peti, Mirko – Zečević, Vesna – Znika, Marija. 1997. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Barić, Eugenija – Hudeček, Lana – Koharović, Nebojša – Lončarić, Mijo – Lukenda, Marko – Mamić, Mile – Mihaljević, Milica – Šarić, Ljiljana – Švačko, Vanja – Vukojević, Luka – Zečević, Vesna – Žagar, Mateo. 1999. *Hrvatski jezični savjetnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Pergamena, Školske novine.
- Bartsch, Renate. 1985. *Sprachnormen: Theorie und Praxis*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Blažeka, Đuro. 2003. "Usvajanje gramatičkih kategorija pomoću učenikova zavičajnoga idioma". *Dijete i jezik danas*. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera, Visoka učiteljska škola: 108–118.
- Delaš, Helena. 2003. "Naglasak na proklitici". *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 29: 21–31.
- Edwards, John. 1985. *Language, Society and Identity*. London: Basil Blackwell, André Deutsch.
- Granić, Jagoda. 2010. "Sociofonetika: prestižne izgovorne varijante". *Govor* 27, 1: 3–15.
- Kapović, Mate. 2007. "Hrvatski standard – evolucija ili revolucija? Problem hrvatskoga pravopisa i pravogovora". *Jezikoslovlje* 8, 1: 61–76.
- Kapović, Mate. 2011. *Čiji je jezik?*. Zagreb: Algoritam.
- Katičić, Radoslav. 1971. *Jezikoslovni ogledi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Kekez, Stipe. 2011. "Prezime na naglasnoj razini kao razlikovni, identifikacijski čimbenik. Kako ga očuvati?". *Fluminensia* 23, 2: 57–70.

- Martinović, Blaženka. 2014. *Na putu do náglasnē nôrmē – oprímjereno imenicama*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- Martinović, Blaženka – Pudić, Jelena. 2013. "Naglasak pridjeva u govornoj praksi". *Tabula* 11: 149–158.
- Mićanović, Krešimir. 2004. "Hrvatski s naglaskom". *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 30: 121–130.
- Miletić, Josip. 2014. "Istraživanje pripremljenosti učenika srednjih trgovačkih, ekonomskih i upravnih škola za nastavak obrazovanja na srodnim fakultetima". *Croatica et Slavica Iadertina* 10, 2: 473–500.
- Pranjeković, Ivo. 2001. "Za demokratizaciju hrvatske ortoepske norme". *Jezik i demokracija*. Sarajevo: Institut za jezik. URL:
<http://www.hrvatskiplus.org/article.php?id=1825&naslov=za-demokratizaciju-hrvatske-ortoepske-norme> (12. siječnja 2015.)
- Silić, Josip. 1999. "Hrvatski jezik kao sustav i kao standard". *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*. Zagreb: Matica hrvatska: 235–245.
- Škarić, Ivo. 2006. *Hrvatski govorili!*. Zagreb: Školska knjiga.
- Škarić, Ivo. 2007. "Hrvatski izgovorni identitet". *Govor* 24, 2: 77–178.
- Škarić, Ivo – Lazić, Nikolaj. 2002. "Vrijednosni sudovi o hrvatskim naglascima". *Govor* 19, 1: 5–34.
- Težak, Stjepko. 1996. *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1*. Zagreb: Školska knjiga.
- Varošaneć-Škarić, Gordana. 2003. "Prenošenje silaznih naglasaka na proklitiku u općem prihvaćenom hrvatskom izgovoru". *Govor* 20, 1–2: 469–489.
- Vukušić, Stjepan – Zoričić, Ivan – Grasselli-Vukušić, Marija. 2007. *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

TEACHING THE CROATIAN PROSODY

This paper deals with the way Croatian accentual system is taught in secondary education. By analyzing Croatian language textbooks for secondary schools and surveying secondary school teachers of Croatian (in comprehensive schools and vocational schools) data has been gathered about the way the accentual system is taught in different school programs, about problems with presenting the accentual system, and about representation of individual topics in teaching, with a special emphasis on departures from the accentual norm, which is not an obligatory teaching topic. Significant differences in approach to the accentual system with regard to different secondary school programs are confirmed by surveying former pupils of comprehensive and vocational schools, as well as by proficiency tests. The present study confirms the fact that the interest (in both teachers and pupils) for learning and acquiring knowledge about the accentual system is very low, which finally also confirms the claim that the standard accent does not connote prestige, higher status and linguistic competence.

KEY WORDS: *the accentual system of Croatian, accentual norm, shifts from the accentual norm, teaching of the accentual system*